

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

БОРИЧЕНКО КАТЕРИНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 349.3:364.044.26(477)

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ СІМЕЙ З ДІТЬМИ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

**Спеціальність 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України
ЧАНИШЕВА Галія Інсафівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
декан соціально-правового факультету

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ЩОТОВА Юлія Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри трудового права
та права соціального забезпечення;

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
ШУМИЛО Михайло Миколайович,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
НАН України,
старший науковий співробітник відділу проблем
цивільного, трудового та підприємницького права

Захист відбудеться «28» листопада 2015 р. о 12^{оо} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «27» січня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У міжнародних актах сім'я визнається природним і основним осередком суспільства, якому повинні надаватися якнайширші охорона і сприяння, особливо у період формування, і поки вона відповідає за виховання та утримання неповнолітніх дітей. Відповідно до ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Водночас практика реалізації цих положень у нашій країні є непослідовною та суперечливою. В Україні продовжує збільшуватись кількість неповних сімей, все більше сімей з дітьми відносяться до категорії малозабезпечених, рівень захворюваності серед дітей також не вдається знизити.

У сучасних соціально-економічних умовах проблема соціального захисту сімей з дітьми набуває особливої актуальності. У процесі життєдіяльності сім'ї, на утриманні яких перебувають неповнолітні діти, спіткає велика кількість соціальних ризиків, серед яких інвалідність, хвороба, малозабезпеченість, утримання дитини одноосібно та ін., що вимагає від держави розробки та прийняття якісно нових соціальних програм, спрямованих на захист даного суб'єкта права соціального забезпечення від несприятливих наслідків таких ризиків.

Соціальний захист сімей з дітьми в Україні не може забезпечити ефективного подолання несприятливих наслідків соціальних ризиків, оскільки потребує докорінної зміни нормативно-правового регулювання. Водночас постійне вдосконалення законодавства у цій сфері, шляхом внесення змін до нормативно-правових актів, які були прийняті раніше, свідчить про низький рівень правотворчої діяльності, порушення принципу збереження стабільності правового простору, довіри громадян до закону та діяльності держави, призводить до складності розуміння нормативно-правових актів у цій сфері.

Спеціальне дослідження правового забезпечення соціального захисту сімей з дітьми є актуальним як з теоретичної, так і практичної точок зору. З одного боку, незважаючи на економічну та політичну нестабільність держава все-таки вживає заходів, спрямованих на захист даної категорії населення від несприятливих наслідків численних соціальних ризиків. З іншого боку, можна констатувати демографічну направленість більшості з них, оскільки заходи у сфері соціального захисту сімей з дітьми, частіше за все, спрямовані на стимулювання прийняття рішення про народження дитини, тоді як її подальше утримання залишається поза увагою законодавця або недостатньо врегульованим.

Вищезазначені обставини та необхідність удосконалення чинного законодавства у цій сфері зумовлюють актуальність вивчення теоретичних та практичних аспектів соціального захисту сімей з дітьми, які були об'єктом дослідження таких відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, як: В.С. Андреев, В.В. Андрійів, І.С. Андрієнко, Н.А. Баїєва, Н.Б. Болотіна,

В.Я. Бурак, В.П. Галаганов, А.В. Горова, Т.С. Гусева, К.М. Гусов, М.Л. Захаров, Р.І. Іванова, А.А. Казанчан, Ю.Б. Корсаненкова, Л.В. Кулачок, В.М. Литвиненко, О.М. Лупина, А.М. Лушніков, М.В. Лушнікова, Л.Ю. Малюга, О.Є. Мачульська, Л.В. Отирба, П.Д. Пилипенко, О.М. Потопахіна, О.О. Прасов, С.М. Прилипко, С.Б. Приходько, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Н.М. Стаховська, Б.І. Сташків, Л.В. Стрепко, В.С. Тарасенко, В.А. Тарасова, В.М. Толкунова, Е.Г. Тучкова, М.Ю. Федорова, М.В. Філіпова, В.Ш. Шайхатдінов, М.М. Шумило, Ю.М. Щотова, І.С. Ярошенко та багато інших

Втім, у роботах зазначених науковців досліджувалися лише окремі правові аспекти соціального захисту сімей з дітьми. У зв'язку з цим існує необхідність спеціального комплексного дослідження соціального захисту сімей з дітьми як системи заходів, спрямованих на забезпечення реалізації даними сім'ями права на захист від соціальних ризиків та подолання або пом'якшення наслідків їх настання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини у сфері праці та соціального забезпечення» на 2011-2015 роки, що є складовою плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне спеціальне дослідження теоретичних та практичних проблем правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми та внесення пропозицій щодо удосконалення чинного національного законодавства у цій сфері з урахуванням міжнародних стандартів та позитивного законодавчого досвіду зарубіжних країн.

Для досягнення зазначеної мети у дисертації вирішувалися такі завдання: дослідити міжнародні стандарти соціального захисту сімей з дітьми з точки зору відповідності ним актів національного законодавства у цій сфері; виділити та охарактеризувати етапи становлення законодавства про соціальний захист сімей з дітьми;

визначити поняття та ознаки соціального захисту сімей з дітьми; встановити перелік та визначити зміст організаційно-правових форм та видів соціального захисту сімей з дітьми;

проаналізувати загальнообов'язкове державне соціальне страхування як організаційно-правову форму соціального захисту сімей з дітьми;

дослідити правове регулювання державної соціальної допомоги як форми соціального захисту сімей з дітьми, здійснити її класифікацію;

з'ясувати особливості додаткового соціального захисту як форми соціального захисту сімей з дітьми;

охарактеризувати поняття та форми соціальних пільг, що надаються сім'ям з дітьми, здійснити їх класифікацію;

визначити поняття та особливості медичної допомоги як виду соціального захисту сімей з дітьми;

визначити поняття та форми соціального обслуговування сімей з дітьми і здійснити класифікацію соціальних послуг у цій сфері;

розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України у сфері соціального захисту сімей з дітьми з урахуванням міжнародних стандартів і позитивного законодавчого досвіду зарубіжних країн.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері соціального захисту сімей з дітьми.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми за законодавством України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є дві групи методів наукового пізнання: загальнонаукові (діалектичний, історичний, комплексний, структурно-функціональний, формально-логічний, системного аналізу) та спеціальні (порівняльно-правовий і метод тлумачення правових норм). Застосування діалектичного та історичного методів дозволило проаналізувати процес становлення та розвитку соціального захисту сімей з дітьми, а також засад його правового регулювання (підрозділи 1.1, 1.2). За допомогою формально-логічного методу та методу системного аналізу досліджувалися поняття соціального захисту сімей з дітьми, його ознаки, поняття грошових виплат, соціального обслуговування, соціальних пільг та медичної допомоги (підрозділи 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Комплексний та структурно-функціональний методи дозволили виділити організаційно-правові форми та види соціального захисту сімей з дітьми (підрозділи 1.4, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Порівняльно-правовий метод та метод тлумачення правових норм використовувались при дослідженні законодавства України про соціальний захист сімей з дітьми, міжнародних актів та законодавства зарубіжних країн (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.4, 3.2, 3.3).

Основні положення та висновки дисертації базуються на дослідженні положень міжнародних актів, актів чинного законодавства України та законодавства зарубіжних країн, практики їх застосування, досягнень загальної теорії права, конституційного права, міжнародного права, права соціального забезпечення, інших галузей системи права України, матеріалів судової практики, практики діяльності органів соціального захисту населення.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці права соціального забезпечення спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми за законодавством України з урахуванням міжнародних стандартів та позитивного законодавчого досвіду зарубіжних країн.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

виділено та охарактеризовано етапи становлення та розвитку законодавства України у сфері соціального захисту сімей з дітьми, зокрема, виділено такі етапи: дорадянський, радянський та сучасний (пострадянський), розглянуто особливості кожного з них;

визначено поняття соціального захисту сімей з дітьми як комплексу юридичних, організаційних, економічних та фінансових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації сім'ями з дітьми права на захист від несприятливих наслідків соціальних ризиків, їх подолання або пом'якшення;

здійснено класифікацію організаційно-правових форм соціального захисту громадян в Україні залежно від ступеню централізації на централізовані (державні), місцеві і локальні;

обгрунтовано доцільність запровадження диференціації порядку призначення і виплати допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами залежно від кількості дітей у родині та утримання жінкою дитини одноособово;

здійснено класифікацію сімей з дітьми, підставами для якої запропоновано визнавати рівень матеріального забезпечення, стан здоров'я дитини, кількість дітей на утриманні, кровне споріднення та склад осіб, які утримують родину;

запропоновано виділення нового виду державної соціальної допомоги – з догляду за новонародженою дитиною, право на яку будуть мати батько дитини у випадку смерті матері, а також особа, яка усиновила або взяла під опіку дитину у віці до двох місяців;

здійснено класифікацію державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми на підставі таких соціальних ризиків, як утримання та виховання дитини, необхідність догляду за хворою дитиною або дитиною-інвалідом, малозабезпеченість сім'ї, утримання дитини одноосібно;

визначено поняття «одинокий батько» як чоловіка, який не перебуває у шлюбі з матір'ю дитини, батьківство якого визнано за рішенням суду або визначено у свідоцтві про народження дитини, де запис про матір внесений в установленому законом порядку на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини чи на підставі рішення органу опіки та піклування, вдівця або іншого чоловіка, який усиновив дитину, виховує і утримує її самостійно;

удосконалено:

визначення поняття соціального ризику, під яким запропоновано розуміти закріплену законодавством можливість настання соціального неблагополуччя та/або матеріальної незабезпеченості в результаті зниження або втрати заробітку чи іншого доходу, необхідності здійснення додаткових витрат, які особа (члени її сім'ї) не може подолати самостійно і у зв'язку з цим потребує підтримки з боку державних та недержавних органів, інших суб'єктів;

визначення поняття сім'ї з дітьми, якою запропоновано вважати сукупність осіб, об'єднаних шлюбом, кровною спорідненістю, свояцтвом, або

осіб, які проживають разом та ведуть спільне господарство, утримують рідних, усиновлених дітей або дітей, над яким встановлено опіку чи піклування;

визначення поняття «види соціального захисту», під яким запропоновано розуміти матеріальні блага та комплекс заходів, що надаються з метою ліквідації або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків;

поняття медичної допомоги як виду соціального захисту сімей з дітьми, якою запропоновано вважати комплекс заходів, спрямованих на підтримання, відновлення та покращення здоров'я осіб, які мають або планують нащадків та безпосередньо дитини, з метою забезпечення потреби населення у збереженні та відновленні репродуктивного здоров'я шляхом створення умов особливого піклування та допомоги для вагітних та породіль, попередження та захисту дитини від спадкових хвороб, а також профілактики та лікування хворобливих станів дитини та членів її родини;

дістало подальшого розвитку:

положення про перелік організаційно-правових форм та видів соціального захисту сімей з дітьми. Формами соціального захисту сімей з дітьми є загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога та додатковий соціальний захист, в рамках яких реалізуються такі види соціального захисту, як грошові виплати; соціальне обслуговування; соціальні пільги; житлово-комунальні субсидії; медична допомога; забезпечення технічними засобами реабілітації, технічними засобами пересування, іншими виробами медичного призначення;

положення про ознаки грошових виплат як виду соціального захисту сімей з дітьми, до яких віднесено наступні ознаки: настання особливих соціальних ризиків, нормативне закріплення умов та порядку надання грошових виплат, додатковість, різноманіття джерел фінансування, зв'язок з розміром прожиткового мінімуму, залежність від рівня доходу родини, періодичність та тривалість виплати, мета їх надання;

висновок щодо форми здійснення соціального обслуговування, якою є комплекс нематеріальних соціальних послуг. Доведено, що надання різного роду пільг та грошових виплат у рамках матеріальної допомоги, як це передбачено у ст. 5 Закону України «Про соціальні послуги», є самостійними видами соціального захисту сімей з дітьми та безпідставно включені до даного Закону;

положення про доцільність запровадження критерію адресності при наданні соціальних пільг, яким пропонується вважати рівень доходів родини у розрахунку на одного члена сім'ї, який не повинен перевищувати прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у правотворчій діяльності.

Висновки і пропозиції, що містяться у дисертації, можуть бути корисними у науково-дослідній роботі для подальшого дослідження теоретичних і практичних проблем правового регулювання відносин у сфері соціального

захисту сімей з дітьми, а також у практиці застосування чинного соціально-забезпечувального законодавства.

Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні нормативного курсу «Право соціального забезпечення» і спеціальних курсів «Державна соціальна допомога», «Соціальне страхування», а також при підготовці робочих програм, підручників, навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися і обговорювалися на засіданнях науково-теоретичного семінару кафедри трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія», на науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); IV Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 23 березня 2013 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трудове законодавство: шляхи реформування» (м. Харків, 12 квітня 2013 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення» (м. Харків, 25-26 квітня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 квітня 2013 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення» (м. Харків, 27-28 вересня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «IX Прибузькі юридичні читання» «Духовні засади сучасного правогенезу» (м. Миколаїв, 29-30 листопада 2013 р.); V Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 22 березня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у 14 публікаціях, у тому числі 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, а також 1 статті, опублікованій у зарубіжному виданні.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (316 найменувань). Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 245 сторінок, з яких основний зміст – 212 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її мета, завдання, об'єкт, предмет і методологія, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення, зазначається про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

Перший розділ «Теоретична та нормативна основи соціального захисту сімей з дітьми» складається з чотирьох підрозділів та присвячений характеристиці міжнародних стандартів соціального захисту сімей з дітьми, становлення на розвитку законодавства України у даній сфері, дослідженню поняття соціального захисту сімей з дітьми, його ознак, організаційно-правових форм та видів.

У підрозділі 1.1. «Міжнародні стандарти соціального захисту сімей з дітьми» досліджено вплив актів ООН, МОП, Ради Європи, Європейського Союзу на національне законодавство України у сфері соціального захисту сімей з дітьми.

Встановлено, що єдиний міжнародний акт, який би закріплював стандарти соціального захисту сімей з дітьми, досі відсутній. У зв'язку з цим зроблено висновок, що загальні принципи та характеристики, які стосуються соціального захисту сімей з дітьми та приймаються з метою досягнення оптимального рівня впорядкованості у цій сфері суспільних відносин, встановлюються низкою міжнародно-правових актів, які закріплюють основні права особи у сфері соціального захисту та визначають стандарти їх реалізації, основи соціальної захищеності материнства як стану, який дає право на піклування та допомогу з боку держави та суспільства, а також засади соціального захисту сім'ї, якій мають бути надані необхідні захист і сприяння з тим, щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання щодо виховання підростаючого покоління.

Особлива увага у міжнародно-правових актах у сфері соціального захисту сімей з дітьми приділена праву дитини на особливе піклування та догляд, основне навантаження щодо реалізації якого лежить на сім'ї, якій має бути надана необхідна допомога з боку держави та суспільства з метою забезпечення можливості залучення дитини до соціального життя і досягнення найвищого розвитку її особи.

Встановлена колізія між міжнародними актами, якими захищаються права дитини, та національним законодавством, що визнає об'єктом правового захисту дитинство, а не дитину. Доведено необхідність закріплення у національному законодавстві та дотримання основних міжнародних стандартів прав дитини (а не захист дитинства), найсприятливіший розвиток якої можливий лише у сімейному оточенні, що має бути основою для розробки нових нормативно-правових актів та внесення змін до вже існуючих.

У підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток законодавства України про соціальний захист сімей з дітьми» досліджуються витоки законодавства України про соціальний захист сімей з дітьми, аналізуються положення чинних нормативно-правових актів у цій сфері.

Встановлено, що законодавство про соціальний захист сімей з дітьми пройшло тривалий шлях свого розвитку, в якому можна виділити дорадянський, радянський та сучасний (пострадянський) періоди.

У дорадянському періоді питанням соціального захисту сімей з дітьми не приділялося достатньої уваги. У цей час лише почали формувалися, поряд з

суспільною та приватною опікою, основи державно-адміністративної системи соціального захисту.

Радянський період становлення законодавства у сфері соціального захисту сімей з дітьми характеризувався створенням державної системи соціального захисту населення, розширенням його видів та обсягів. У дисертації зазначається, що за радянських часів так і не вдалося створити ефективну систему нормативно-правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми, зважаючи на її недофінансованість, жорстке централізоване регулювання, суперечливість та правову ізольованість від міжнародних стандартів та позитивного досвіду зарубіжних країн.

Сучасний стан законодавства України у сфері соціального захисту сімей з дітьми характеризується надмірною врегульованістю, неузгодженістю положень нормативно-правових актів, значною спеціалізацією, низьким рівнем законодавчої техніки.

У підрозділі 1.3. *«Поняття та ознаки соціального захисту сімей з дітьми»* аналізуються різні підходи до поняття «соціальний захист сімей з дітьми» як правової категорії, формулюється авторське визначення зазначеного поняття та виділяються його ознаки.

У підрозділі соціальний захист сімей з дітьми визначається як комплекс юридичних, організаційних, економічних та фінансових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації сім'ями з дітьми права на захист від несприятливих наслідків соціальних ризиків, їх подолання або пом'якшення. Автор приєднується до висновку вчених про те, що узагальнюючою категорією, яка визначає право особи на соціальний захист, є соціальний ризик.

Зазначено, що для соціальних ризиків у сфері соціального захисту сімей з дітьми, частіше ніж в інших випадках, характерним є не лише матеріальна незабезпеченість, але й соціальне неблагополуччя. Дана категорія соціальних ризиків також має ознаки суб'єктивності (вагітність, створення будинку сімейного типу тощо).

У законодавстві України відсутній перелік соціальних ризиків як підстав для здійснення соціального захисту сімей з дітьми. Аналіз нормативно-правових актів у цій сфері дозволяє виокремити наступні соціальні ризики: вагітність та пологи, народження дитини, догляд за дитиною, утримання дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, малозабезпеченість, хвороба дитини, хвороба матері або особи, яка здійснює догляд за дитиною, утримання дитини одноосібно, багатодітність, інвалідність дитини, втрата годувальника.

У підрозділі відзначається, що при визначенні поняття соціального захисту сімей з дітьми вказівка на державу як на зобов'язаний суб'єкт є зайвою, оскільки це впливає із ст. 1 Конституції, якою Україну проголошено соціальною державою. Крім того, зазначення тільки держави зобов'язаним суб'єктом є неповним, оскільки не враховуються децентралізовані форми соціального захисту населення.

Однією з особливостей соціального захисту сімей з дітьми є суб'єкт його отримання. Встановлено, що визначення сім'ї з дітьми, яке міститься

у Законі України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», не відповідає змісту даного поняття, оскільки у ньому не враховані всі можливі підстави виникнення сімейних правовідносин. У підрозділі сім'я з дітьми визначається як сукупність осіб, об'єднаних шлюбом, кровною спорідненістю, свояцтвом, або осіб, які проживають разом та ведуть спільне господарство, утримують рідних, усиновлених дітей або дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.

У підрозділі досліджено такі ознаки соціального захисту сімей з дітьми, як загальність, усебічність, диференціація, настання особливих соціальних ризиків, різноманітність джерел фінансування, організаційно-правових форм та видів.

У підрозділі 1.4. «*Організаційно-правові форми та види соціального захисту сімей з дітьми: загальна характеристика*» аналізуються підходи вчених до визначення організаційно-правових форм та видів соціального захисту взагалі та сімей з дітьми зокрема, встановлюється їх перелік.

У підрозділі під організаційно-правовою формою соціального захисту сімей з дітьми розуміється сукупність юридичних, фінансових, організаційних заходів, спрямованих на акумуляцію коштів з наступним їх розподілом серед зазначеної категорії населення для ліквідації або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, на основі принципу соціальної справедливості.

Запропоновано здійснити класифікацію організаційно-правових форм соціального захисту залежно від ступеню їх централізації на централізовані (державні), місцеві та локальні. Місцевими і локальними формами соціального захисту сімей з дітьми є організаційно-правові способи здійснення додаткових заходів соціального захисту даної категорії населення, що реалізуються на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць, підприємств, установ, організацій, за рахунок власних коштів.

Обґрунтовується висновок про те, що організаційно-правовими формами соціального захисту сімей з дітьми є загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога та додатковий соціальний захист.

Оскільки соціальний захист сімей з дітьми здійснюється як у матеріальній формі, так і шляхом надання соціальних послуг та пільг, то види такого захисту визначаються як матеріальні блага та комплекс заходів, які надаються сім'ям з дітьми з метою подолання або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків.

У дисертації до видів соціального захисту сімей з дітьми віднесено грошові виплати; соціальне обслуговування; соціальні пільги; житлово-комунальні субсидії; медичну допомогу; технічні засоби реабілітації, технічні засоби пересування, інші вироби медичного призначення.

Найпоширенішим видом соціального захисту сімей з дітьми є грошові виплати, які визначаються у дисертації як вид соціального захисту сімей з дітьми, що полягає у наданні за рахунок державного та місцевих бюджетів, інших джерел соціального захисту соціальних допомог для заміни втраченого

через народження та утримання дитини заробітку, покриття додаткових витрат на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум.

Встановлено, що ознаками грошових виплат у сфері соціального захисту сімей з дітьми є настання особливих соціальних ризиків, нормативне закріплення умов та порядку їх надання, додатковість, різноманіття джерел фінансування, зв'язок з розміром прожиткового мінімуму, залежність від рівня доходу родини, періодичність та тривалість виплати, метою їх надання є заміна втраченого заробітку та/або покриття додаткових витрат, пов'язаних з утриманням та вихованням дитини (дітей).

Другий розділ «Правове забезпечення організаційно-правових форм соціального захисту сімей з дітьми» містить три підрозділи і присвячений дослідженню організаційно-правових форм соціального захисту сімей з дітьми.

У підрозділі 2.1. «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування як форма соціального захисту сімей з дітьми» визначаються види матеріального забезпечення та соціальних послуг сім'ям з дітьми, що здійснюються в рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування.

У підрозділі зазначено, що соціальний захист сімей з дітьми здійснюється в рамках таких видів загальнообов'язкового державного соціального страхування, як загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, а також пенсійного страхування (призначення пенсії по втраті годувальника).

Встановлено, що у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування сім'ям з дітьми здійснюється призначення і виплата грошових виплат, серед яких: допомога по вагітності та пологах, допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною), пенсія у зв'язку з втратою годувальника, страхові виплати у разі смерті годувальника внаслідок нещасного випадку на виробництві. До соціальних послуг, що надаються для подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, пов'язаних з утриманням та вихованням дитини та фінансуються за рахунок Фонду соціального страхування України, відноситься санаторно-курортне забезпечення.

Виявлена невідповідність визначених законодавством періодів фактичного догляду за хворою дитиною, непрацездатності, зафіксованої у листі непрацездатності, та виплати відповідної допомоги. У зв'язку з цим запропоновано доповнити частину третю ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 28 грудня 2014 року абзацом четвертим наступного змісту: «Період виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворою дитиною продовжується на підставі довідки за формою, встановленою Міністерством охорони здоров'я України, у випадку, якщо дитина продовжує хворіти після закінчення максимальної тривалості листка непрацездатності».

У підрозділі 2.2. «Державна соціальна допомога як форма соціального захисту сімей з дітьми» досліджуються всі види державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми, передбачені законодавством України, здійснюється їх класифікація.

У підрозділі зазначено, що в літературі існує багато критеріїв для класифікації державної соціальної допомоги, серед яких – суб'єкт та мета призначення, джерело фінансування, механізм визначення розміру, термін та періодичність виплати. Доведено, що в основі класифікації державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми повинен бути соціальний ризик, що є підставою виникнення права на соціальні допомоги та урізноманітнює джерела її надання. За даним критерієм виділено допомоги сім'ям з дітьми у зв'язку з вагітністю та пологами, а також народженням дитини; допомоги сім'ям з дітьми, пов'язані з утриманням та вихованням дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; допомоги сім'ям з дітьми з особливими потребами; допомоги неповним сім'ям з дітьми; допомога малозабезпеченим сім'ям.

Встановлено, що система державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми не виконує свого основного призначення – ліквідацію або пом'якшення несприятливих наслідків матеріальної незабезпеченості, що виникла в родині у зв'язку з вихованням та утриманням дитини.

Не дивлячись на різноманіття державної соціальної допомоги, її розміри залишаються незначними та нездатні забезпечити нормальні умови існування родини та розвитку дитини. Розмір допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами непрацюючим жінкам або жінкам, які були зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, але не сплачували страхові внески до Фонду соціального страхування України, не відповідає реальним потребам матері та новонародженої дитини, суперечить ч. 3 ст. 46 Конституції України. Допомога при народженні дитини не здатна компенсувати сім'ї затрати, пов'язані з придбанням товарів першої необхідності у зв'язку з появою в їх складі дитини. Допомога на дітей-інвалідів виплачується виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, без урахування ступеню втрати здоров'я і залежності від постійного стороннього догляду, та не відповідає реальним потребам сімей, на утриманні яких перебувають діти-інваліди. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям виплачується, виходячи з розміру рівня забезпечення прожиткового мінімуму, та не дивлячись на адресний характер, не здатна подолати ризик малозабезпеченості.

Встановлено, що метою надання державної соціальної допомоги є заміна втраченого через народження та утримання дитини заробітку, покриття додаткових затрат у зв'язку з цим. Зроблено висновок про необхідність підвищення розміру державної соціальної допомоги та спрямування її не лише на стимулювання прийняття рішення про народження дитини, але й на створення необхідних матеріальних умов для її подальшого розвитку.

У підрозділі 2.2. «Додатковий соціальний захист як форма соціального захисту сімей з дітьми» дається характеристика додаткового соціального захисту як організаційно-правової форми соціального захисту сімей з дітьми, визначаються його ознаки.

Окремі категорії сімей з дітьми, у зв'язку з тим, що вони зазнали особливих соціальних ризиків, пов'язаних з народженням та необхідністю утримання дитини, мають право на соціальний захист на більш високому рівні шляхом надання соціальних послуг, пільг та інших видів соціального захисту.

Встановлено, що додатковий соціальний захист – це організаційно-правова форма соціального захисту, що полягає у наданні сім'ям з дітьми додаткових матеріального забезпечення та соціальних послуг за рахунок державного, місцевого бюджетів, інших джерел фінансування соціального захисту, у зв'язку з особливими соціальними ризиками.

Дана організаційно-правова форма соціального захисту має саме додатковий характер, оскільки здійснюється одночасно із загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та державною соціальною допомогою. Наприклад, призначення та виплата надбавки на догляд за дитиною-інвалідом, що здійснюється одночасно з державною соціальною допомогою дітям-інвалідам; надання багатодітним сім'ям 50 % знижки плати за комунальні послуги в межах норм, визначених законодавством; забезпечення безплатним харчуванням у загальноосвітніх навчальних закладах денної форми навчання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, які постраждали від Чорнобильської катастрофи тощо.

У підрозділі визначено ознаки додаткового соціального захисту сімей з дітьми, якими є: обмежене коло суб'єктів, які мають право на його отримання; джерелами фінансування є державний, місцевий бюджети, благодійні внески, кошти підприємств, установ, організацій, інші джерела фінансування соціального захисту; суб'єктами здійснення соціального захисту є державні органи та недержавні організації, інші суб'єкти; нормативне визначення порядку надання додаткового соціального захисту у централізованих та локальних нормативно-правових актах.

У сучасний період спостерігається тенденція до розширення кола сімей з дітьми, які потребують додаткового соціального захисту внаслідок тимчасової окупації частини території України, проведення антитерористичної операції у Донецькій та Луганській областях. Не зважаючи на здійснення додаткового соціального захисту внутрішньо переміщених сімей з дітьми у виді грошових виплат, надання соціальних пільг, медичної допомоги та соціального обслуговування, говорити про те, що заходів, передбачених чинним законодавством України, спрямованих на подолання негативних наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини, достатньо для досягнення їх соціальної адаптації, ще зарано.

Третій розділ «Правове регулювання окремих видів соціального захисту сімей з дітьми» складається з трьох підрозділів, у яких досліджуються

теоретичні та практичні проблеми правового регулювання окремих видів соціального захисту сімей з дітьми.

У підрозділі 3.1. «Соціальні пільги сім'ям з дітьми» аналізуються особливості соціальних пільг як виду соціального захисту сімей з дітьми, здійснюється їх класифікація.

У підрозділі соціальні пільги визначено як урегульоване законодавством повне або часткове звільнення сімей з дітьми від виконання певних обов'язків або надання додаткових прав, що зумовлено їх особливим статусом, пов'язаним з народженням, утриманням дитини та іншими соціальними ризиками, що порушують нормальну життєдіяльність даного суб'єкта права соціального забезпечення.

Запропоновано класифікувати соціальні пільги сім'ям з дітьми залежно від соціальних ризиків, які є підставами для їх надання, форми здійснення, терміну надання, ступеню персоніфікації, змісту.

На підставі дослідження численних нормативно-правових актів, що регулюють порядок надання соціальних пільг, та практики їх застосування зроблено висновок про те, що при наданні соціальних пільг різним категоріям населення не враховуються їх доходи і матеріальний добробут, що суперечить положенням Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 р. № 594-р. Доведено доцільність закріплення на законодавчому рівні критерію адресності при наданні різних видів соціальних пільг, у тому числі і сім'ям з дітьми. Даним критерієм пропонується визначати рівень доходів сім'ї в розрахунку на одну особу, який не повинен перевищувати прожиткового мінімуму, встановленого законом. Запровадження даного критерію дозволить визначити категорії осіб, які дійсно потребують додаткового соціального захисту шляхом отримання соціальних пільг та виключити з числа суб'єктів права на даний вид соціального захисту громадян, які можуть самостійно забезпечити собі та членам своєї родини задоволення базових потреб.

У підрозділі 3.2. «Медицина допомога сім'ям з дітьми» досліджуються проблеми нормативно-правового регулювання безплатної медичної допомоги сім'ям з дітьми.

У підрозділі медицина допомога сім'ям з дітьми визначається як комплекс заходів, спрямованих на підтримання, відновлення та покращення здоров'я осіб, які мають або планують нащадків та безпосередньо дитини, з метою забезпечення потреби населення у збереженні та відновленні репродуктивного здоров'я шляхом створення умов особливого піклування та допомоги для вагітних та породіль, попередження та захисту дитини від спадкових хвороб, а також профілактики та лікування хворобливих станів дитини та членів її родини.

Доведено, що в окремих випадках, для даного виду соціального захисту сімей з дітьми характерним є виникнення права на його отримання до моменту

безпосереднього народження дитини, що проявляється у здійсненні медичного супроводу вагітності, профілактики генетичних захворювань тощо.

Встановлено, що на доступність та якість медичної допомоги сім'ям з дітьми значно впливають недоліки, характерні для всієї галузі охорони здоров'я України: недостатнє бюджетне фінансування, комерціалізація медичних послуг, застарілість технічних засобів, криза кадрового забезпечення.

Стан нормативно-правового регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги сім'ям з дітьми не можна вважати задовільним і таким, що відповідає потребам сьогодення. Показники рівня здоров'я підтверджують необхідність посилення гарантій надання безплатної медичної допомоги сім'ям з дітьми. У зв'язку з цим доводиться необхідність розробки проекту Закону України «Про медико-генетичну допомогу», в якому пропонується закріпити поняття медико-генетичної допомоги, принципи її надання, зміст, організаційні основи здійснення, гарантований обсяг безплатної медико-генетичної допомоги та відповідальність у цій сфері. На підставі даного законодавчого акту необхідно також розробити та затвердити стандарти надання медико-генетичної допомоги для окремих категорій пацієнтів, у тому числі і сімей, які мають або планують дитину, якими визначити обсяг необхідної допомоги, джерела її фінансування. Однозначного вирішення потребує також питання переліку захворювань, профілактичні щеплення проти яких є обов'язковими.

У підрозділі 3.3. «Соціальне обслуговування сімей з дітьми» надається оцінка ефективності соціального обслуговування сімей з дітьми як виду соціального захисту.

У ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги» соціальне обслуговування визначається як система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам і групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. У той же час, ст. 5 Закону України «Про соціальні послуги» встановлюються дві форми соціальних послуг: матеріальна допомога та соціальне обслуговування, що дозволяє дійти висновку про відсутність правильного розуміння співвідношення понять «соціальні послуги» та «соціальне обслуговування». У підрозділі доведено, що соціальне обслуговування сімей з дітьми реалізується шляхом здійснення соціальних послуг. Надання різного роду пільг та грошових допомог в рамках матеріального забезпечення є самостійними видами соціального захисту сімей з дітьми.

Підтримуючи позицію законодавця щодо необхідності державної стандартизації соціальних послуг, встановлено, що розроблення стандартів даного виду соціального захисту для окремих соціальних груп населення є необґрунтованим та призведе до зайвого перевантаження нормативно-правової бази у цій сфері.

Обґрунтовується доцільність відмови центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики при подальшій розробці державних

стандартів соціальних послуг та визначенні сфери їх застосування від конкретизації суб'єктів, які мають право на отримання даного виду соціального захисту.

Доведена необхідність проведення оптимізації соціальної інфраструктури шляхом створення центрів соціального обслуговування, що надасть можливість здійснення комплексного підходу до вирішення складної життєвої ситуації, в якій опинилася сім'я з дітьми. Реалізація зазначеного положення дозволить раціонально використовувати кадровий потенціал, скоротити адміністративні функції та затрати на їх здійснення, уніфікувати повноваження суб'єктів управління, модернізувати технічну базу, а також розробити політику оперативності надання соціальних послуг.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення чинного соціально-забезпечувального законодавства.

1. Ключова роль у правовому регулюванні соціального захисту сімей з дітьми належить міжнародним стандартам у цій сфері. Єдиний нормативно-правовий акт, який би визначав загальні базові принципи та характеристики соціального захисту сімей з дітьми з метою досягнення оптимального рівня впорядкованості у даній сфері, на міжнародному рівні відсутній. У зв'язку з цим міжнародні стандарти соціального захисту сімей з дітьми розпорошені по міжнародно-правових актах універсального, регіонального та партикулярного значення, що закріплюють міжнародні стандарти соціального захисту основного носія прав – людини, а, отже, і дитини, як майбутнього дорослого члена суспільства, материнства, що дає право на особливе піклування та допомогу з боку держави та суспільства, та сім'ї, якій мають бути надані необхідні захист і сприяння, з метою забезпечення їй можливості реалізації зобов'язань щодо виховання підростаючого покоління.

2. Соціальний захист сімей з дітьми – це комплекс юридичних, організаційних, економічних та фінансових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації сім'ями з дітьми права на захист від несприятливих наслідків соціальних ризиків, їх подолання або пом'якшення. При цьому головним критерієм для визначення поняття соціального захисту сімей з дітьми слід вважати соціальний ризик. Підставами для здійснення соціального захисту сімей з дітьми є такі соціальні ризики, як вагітність та пологи, народження дитини, догляд за нею, утримання дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, малозабезпеченість, хвороба дитини, хвороба матері або особи, яка здійснює догляд за дитиною, утримання дитини одноосібно, багатодітність, інвалідність дитини, втрата годувальника.

3. Визначення поняття «сім'я з дітьми», що міститься у ст. 2 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», є недосконалим, оскільки не враховує усіх можливих підстав виникнення сімейних правовідносин, у

зв'язку з цим, сім'ю з дітьми доцільно визначити як сукупність осіб, об'єднаних шлюбом, кровною спорідненістю, свояцтвом або осіб, які проживають разом та ведуть спільне господарство, утримують рідних, усиновлених дітей або дітей, над яким встановлено опіку чи піклування.

4. З метою піднесення соціального захисту сімей з дітьми на більш високий рівень видається необхідним запровадити, шляхом внесення змін до законів України «Про відпустки», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», диференціацію тривалості відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, а, отже, й розміру однойменної допомоги залежно від кількості дітей у родині, виховання дитини одинокою матір'ю.

5. Задля забезпечення принципу рівності прав чоловіка і жінки у сфері соціального захисту сімей з дітьми та забезпечення принципу юридичної ясності, доцільно, шляхом внесення змін до законів України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», виділити окремий вид державної соціальної допомоги – по догляду за новонародженою дитиною, право на яку закріпити за батьком дитини, у випадку смерті матері, а також за особою, яка усиновила або взяла під опіку дитину у віці до двох місяців.

6. Одиноким батьком є чоловік, який не перебуває у шлюбі, батьківство якого визнано за рішенням суду або визначено у свідоцтві про народження дитини, де запис про матір внесений в установленому законом порядку на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини чи на підставі рішення органу опіки та піклування, вдівець або інший чоловік, який усиновив дитину, виховує і утримує її самостійно.

7. Додатковий соціальний захист сімей з дітьми – це організаційно-правова форма соціального захисту, що полягає у наданні сім'ям з дітьми додаткових матеріального забезпечення та соціальних послуг за рахунок державного, місцевого бюджетів, інших джерел фінансування соціального захисту, у зв'язку з особливими соціальними ризиками.

8. З урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн доцільно закріпити на законодавчому рівні критерій адресності при визначенні права на отримання соціальних пільг, яким пропонується визнавати рівень доходів сім'ї в розрахунку на одну особу, який не повинен перевищувати прожиткового мінімуму, встановленого законом. Запровадження даного критерію неможливе без існування ефективного механізму обліку осіб, які мають право на пільги, що можливо лише після запровадження на всій території України електронної національної картки.

9. З урахуванням медичних показань, особливостей розвитку дитини та позитивного досвіду зарубіжних країн щодо забезпечення сімей з дітьми продуктами харчування, видається доцільним збільшити період безоплатного забезпечення продуктами дитячого харчування сімей з дітьми у віці до трьох років.

У зв'язку з цим слід визнати дискримінаційний характер положення постанови Кабінету Міністрів України «Про додаткові соціальні гарантії для малозабезпечених сімей з хворими дітьми та з дітьми першого і другого року життя» від 08.02.1994 р. № 66, які ставлять у залежність право на безоплатне забезпечення продуктами дитячого харчування від отримання родиною державної соціальної допомоги як малозабезпеченою.

10. Медична допомога як вид соціального захисту сімей з дітьми – це комплекс заходів, спрямованих на підтримання, відновлення та покращення здоров'я осіб, які мають або планують нащадків та безпосередньо дитини, з метою забезпечення потреби населення у збереженні та відновленні репродуктивного здоров'я шляхом створення умов особливого піклування та допомоги для вагітних та породіль, попередження та захисту дитини від спадкових хвороб, а також профілактики та лікування хворобливих станів дитини та членів її родини.

Суб'єктами права на безоплатну та кваліфіковану медичну допомогу у сфері соціального захисту сімей з дітьми є сім'я (або окрема особа), яка потребує її у зв'язку з народженням та утриманням дитини. При цьому, в окремих випадках, для даного виду соціального захисту сімей з дітьми характерним є виникнення права на його отримання до моменту безпосереднього народження дитини.

11. Соціальне обслуговування сімей з дітьми доцільно визначати як діяльність соціальних служб щодо надання безплатно або на пільгових умовах соціальних послуг сім'ям з дітьми у зв'язку з необхідністю утримання і виховання дитини, а також в інших випадках, які порушують їх нормальну життєдіяльність, з метою їх подолання або пом'якшення.

Визначення у Законі України «Про соціальні послуги» форм їх здійснення є нелогічним, що зумовлює необхідність внесення змін до ст. 5 вищезазначеного Закону з метою визнання соціальних послуг формою реалізації соціального обслуговування сімей з дітьми, які варто класифікувати залежно від соціального ризику як підстави їх надання, платності, змісту, місця та суб'єкту надання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Бориченко К.В. Становлення та розвиток законодавства про соціальний захист сімей з дітьми / К.В. Бориченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2013. – № 5. – С. 79-84.

2. Бориченко К.В. Соціальні ризики як підстава надання соціального захисту сімей з дітьми / К.В. Бориченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2013. – Вип. 3. (Т.1). – С. 134-136.

3. Бориченко К.В. *Форми та види соціального захисту сімей з дітьми* / К.В. Бориченко // Митна справа: Науково-аналітичний журнал. – 2013. – № 5(89). – С. 235-242.
4. Бориченко К.В. *Правове регулювання призначення і виплати допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами* / К.В. Бориченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. 24 (Т. 2.). – С. 164-169.
5. Бориченко Е.В. *Социальное обслуживание как вид социальной защиты семей с детьми* / Е.В. Бориченко // Закон и жизнь: международный научно-практический правовой журнал / редкол.: Л. Арсене (глав. ред.) и др. – Кишинэу: SRL «Cetatea de Sus», 2014. – Вип. № 6/2. – С.16-20
6. Бориченко К.В. *Види державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми* / К.В. Бориченко // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права: матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т.1 / Відп. за випуск д.ю.н., проф. Дрьомін В.М.; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 651-653.
7. Бориченко К.В. *Стандарти соціального захисту сімей з дітьми за Європейською соціальною хартією (переглянутою)* / К.В. Бориченко // Трудове законодавство: шляхи реформування: матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Харків, 12 квіт. 2013 р.); за заг. ред. К.Ю. Мельника / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2013. – С. 338-341.
8. Бориченко К.В. *Міжнародно-правові стандарти соціального захисту сімей з дітьми* / К.В. Бориченко // Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення. Зб. наук. праць. Матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 квітня 2013 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, проф. Н.М. Хуторян, доц. В.І. Щербини. – К.: Ніка-Центр, 2013. – С. 379-384.
9. Бориченко К.В. *Поняття соціального захисту сімей з дітьми* / К.В. Бориченко // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.) Т.1 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2013. – С. 559-562.
10. Бориченко К.В. *Соціальний захист сімей з ВІЛ-інфікованим дітьми* / К.В. Бориченко // Правове забезпечення соціальної сфери: зб. матер. IV Міжнар. наук. конф. студ., аспір. та молод. вчених / за заг. ред. д.ю.н., проф. Г.І. Чанишевої. – Одеса: Фенікс, 2013. – С. 327-331.
11. Бориченко К.В. *Реалізація конституційних засад соціального захисту сімей з дітьми* / К.В. Бориченко // Актуальні проблеми трудового права і прав соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27-28 верес. 2013 р.) / за ред. В.В. Жернакова. – Х.: Право, 2013. – С. 525-528.
12. Бориченко К.В. *Грошові виплати як вид соціального захисту сімей з дітьми* / К.В. Бориченко // Духовні засади сучасного правогенезу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «IX Прибузькі юридичні читання», 29-30 листопада 2013 року / відп. ред. д-р юрид. наук, проф., академік С.В. Ківалов. – Миколаїв: Ліон, 2013. – С. 241-243.

13. Бориченко К.В. Щодо дотримання принципу гендерної рівності у сфері призначення і виплати соціальних допомог сім'ям з дітьми / К.В. Бориченко // Правове забезпечення соціальної сфери: Матеріали V Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 22 берез. 2014 р.) / уклад.: Д.О. Береза, В.Р. Кравчук, А.М. Мельник [та ін.]; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. – Одеса, Юридична література, 2014. – С. 214-218.

14. Бориченко К.В. Грошова допомога сім'ям з дітьми, які постраждали від Чорнобильської катастрофи / К.В. Бориченко // Правове життя сучасної України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої ювілею академіка С.В. Ківалова (16-17 травня 2014 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. В.М. Дрьомін. – Одеса: Юридична література, 2014. – С. 474-477.

АННОТАЦІЯ

Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015.

Дисертація є спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем правового регулювання соціального захисту сімей з дітьми за законодавством України.

У дисертації визначаються поняття, особливості, організаційно-правові форми та види соціального захисту сімей з дітьми. Досліджуються загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога та додатковий соціальний захист як організаційно-правові форми соціального захисту сімей з дітьми. Аналізуються окремі види соціального захисту сімей з дітьми.

Формулюються пропозиції щодо удосконалення чинного соціально-забезпечувального законодавства у сфері соціального захисту сімей з дітьми з урахуванням міжнародних стандартів та позитивного законодавчого досвіду зарубіжних країн.

Ключові слова: соціальний захист, сім'я з дітьми, соціальний ризик, організаційно-правова форма соціального захисту, види соціального захисту, державна соціальна допомога, додатковий соціальний захист.

АННОТАЦИЯ

Бориченко Е.В. Социальная защита семей с детьми по законодательству Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2015.

Диссертация является специальным комплексным исследованием теоретических и практических проблем правового регулирования социальной защиты семей с детьми по законодательству Украины.

Анализируется нормативное закрепление права семей с детьми на социальную защиту в международных актах и законодательстве Украины на предмет соответствия последнего международным стандартам.

Формулируется определение понятия социальной защиты семей с детьми и определяются его признаки.

Исследуются социальные риски как основания для осуществления социальной защиты семей с детьми.

Определяются организационно-правовые формы социальной защиты семей с детьми, которыми признаны общеобязательное государственное социальное страхование, государственная социальная помощь, дополнительная социальная защита.

Подчеркивается значение государственных социальных пособий для ликвидации или смягчения неблагоприятных последствий социальных рисков, связанных с воспитанием и содержанием ребенка.

Анализируются виды социальной защиты семей с детьми: социальные льготы, медицинская помощь и социальное обслуживание. Определяются их особенности, формы и виды по действующему законодательству Украины.

На основе анализа специальной литературы, нормативно-правовых актов и материалов практики формулируются конкретные предложения и рекомендации по совершенствованию действующего социально-обеспечительного законодательства в сфере социальной защиты семей с детьми с учетом международных стандартов и позитивного законодательного опыта зарубежных стран.

Ключевые слова: социальная защита, семья с детьми, социальный риск, организационно-правовая форма социальной защиты, виды социальной защиты, государственное социальное пособие, дополнительная социальная защита.

SUMMARY

Borichenko K.V. Social Protection of Families with Children under the Laws of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the candidate of law degree in specialization 12.00.05 – labour law; social security law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2015.

The thesis is a special complex research of theoretical and practical problems of legal regulation of families with children social protection under the Ukrainian legislation.

In the thesis concepts, peculiarities, forms and types of families with children social protection are defined. Mandatory social insurance, state social assistance and additional social protection as legal forms of families with children social protection are studied. Certain types of families with children social protection are analyzed.

Author formulates proposals for improving the current legislation in the sphere of social protection on social protection of families with children in accordance with international standards and positive legislative experience of foreign countries.

Keywords: social protection, family with children, social risk, legal form of social protection, types of social protection, state social assistance, additional social protection.